Fornuft og følelser

Jørgen Bramness er rusforskeren som får kick av høye fjelltopper, uforklarlige forskningsfunn og store faglige utfordringer.

Ikke overraskende ankommer han på sykkel, iført knallfarget treningsjakke. Under befinner det seg en hjemmestrikket ullgenser. Han fremstår som friluftsmannen han åpenbart også er.

Kolleger omtaler Bramness som en mann med stor arbeidskapasitet, men på en sjarmende avslappet og diskre måte. Han er oppvakt av fag uten å være fagidiot og angivelig oppdatert på det meste. Skjønnlitteratur sluker han hurtig, og marka benyttes mye. Han har gjort rask karriere innen rusfeltet, hvor han omtales som ambisiøs, uten å ha spisse albuer, og som en sjef med humor og humor.

Forsker og forfatter

Bramness snakker bokmål og lar seg ikke plassere ut fra språket alene.

– Hvor kommer du fra?

– Jeg pleier av og til å skryte av min arbeiderklassebakgrunn fra Grorud, men min far var professor og min mor avdelingsoverlege på Aker.

– Hva var din fars fagfelt?

– Sosialøkonomi. Han var en entusiastisk forsker ved en institusjon som på den tiden var et spennende sted, etter Frisch' nobelpris og det hele.

– Sosialøkonomi er det litt arbeiderklasse-assosiasjoner til?

– For så vidt. Han anså seg for å være et radikalt fornufts menneske, litt som vår tidligere statsminister Stoltenberg. I min oppvekst måtte du komme med ordentlige argumenter hvis du skulle bli hørt. Det er kanskje noe av det som har fått meg til å bli forsker – du må vite hva du snakker om hvis du skal snakke.

– På hjemmebane også?

– Absolutt. Faren min satt og lyttet fornydd til diskusjoner, så forklarte han hvordan alt egentlig hang sammen, gjerne i form av en lang forelesning.

– Dere var flere søsken?

– Jeg har en storesøster og en lillesøster. Den ene er blitt sosialøkonom og den andre forfatter.

– Du har også skrevet en del?

– Ja, jeg har jo det.

– Men aldri noe skjønnlitterært?

– Ikke som jeg har utgitt. Eller – ikke som kan bli utgitt, humrer han. – Jeg skrev et utkast til en roman en gang. Jeg har ikke brent det ennå, men det skal ikke leses av andre – *må* ikke leses av andre. Jeg har bare ikke hatt hjerte til å kvitte meg med det.

– Når skrev du den?

– Jeg var 27 år gammel.

«Hvis jeg ikke har gjort noe annet godt her i verden, har jeg i alle fall bidratt til å få Somadriil ut av det europeiske markedet»

– Hva handler den om?

– Nei, nei, nei. Jeg kan ikke si noe om den. Den het *Skygger av en lengsel*. Det syntes jeg på den tiden var en god tittel. Nå er jeg sanneligvis ikke sikker på om engang dette bør komme på trykk, spøker han med en snev av alvor.

Fra fotografi til medisin

– Hvorfor ble du lege?

– Først ville jeg veldig gjerne bli dokumentarfotograf. Etter en kort fotoutdanning fikk jeg meg et presseskriv fra Klassekampen og skulle lage reportasje fra Vest-Sahara. Jeg var 20 år gammel og haiket hele veien.

– Fra Norge?

– Ja, jeg var oppstilt på Mosseveien med et skilt hvor det sto «Afrika». Jeg haiket til Algerie, på den tiden var det mulig å komme inn i landet. Jeg reiste sammen med en kame-

rat. Vi gjorde noen avtaler og ble fløyet ut til Sahara sammen med et bulgarsk TV-team. Jeg skulle være fotograf og journalist og skjønte selv at jeg ikke klarte det særlig godt. Jeg husker en kveld i en flyktningleir, jeg sto på en sanddyne og fotograferte ørkenen. Da spurte jeg meg selv hva det var jeg egentlig holdt på med. Jeg dro hjem og gjorde det mest fornuftige jeg kunne tenke meg – å studere medisin. Det handlet vel litt om å utnytte sine egne muligheter og ikke bare følge sine lyster. Den moralske og fornuftige siden av meg tok vel over.

– Du hadde mange friluftslyster også?

– Jeg fikk tilbud om å flytte inn på en hytte i marka med noen kamerater. Jeg ble der i seks år. Jeg har alltid holdt på med friluftsliv og prøver å skjønne hva som driver oss mot naturen. «Forskning viser» at natur er viktig, sier han spøkefullt – Jeg lengter alltid mot fjellet.

Forskning viser

– Apropos «forskning viser» – fyller vi leger helseformidlingsrollen?

– Både ja og nei. Dels synes jeg det prates for mye om forskning i mediene. Mesteparten av den forskningen du leser om i avisen, holder ikke mål. Jeg tror at den stadige tilretteleggingen er noe av det som fører til at forskningen ikke blir sann. Forskningsfunn er sanne innen en kontekst, i en gruppe, gitt visse forutsetninger. Det er ofte så komplekse ting at det ikke kan gjengis både enkelt og korrekt, sier han.

– Mye av det forskerne holder på med, er vanskelig og krevende. Det å tro at man skal kunne få umiddelbare resultater som kan vises frem i mediene er å håpe på for mye. De som bevilger penger, bør stille færre krav om offentliggjøring. Det betyr ikke at open access er uviktig. At vi alltid skal måtte legge til rette for presentasjon i Dagbladet, er jeg mer usikker på. Det blir litt som mitt forhold til natur. Hvis du skal gå inn i naturen, så må du være forberedt på hva du skal gjøre. Du kan ikke forlange at

Foto: Christian Tunge

Jørgen Bramness

Født 9. april 1962

- Cand.med. 1991 ved Universitetet i Oslo
- Spesialist i psykiatri 2001
- Ph.d. i farmakologi ved Nasjonalt folkehelseinstitutt og Universitetet i Oslo 2005
- Forskningsdirektør ved Senter for rus- og avhengighetsforskning, Universitetet i Oslo 2008–16
- Seniorforsker ved Nasjonal kompetansetjeneste for samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse fra 2016

naturen skal legges til rette for deg. Slik er det med forskning også. Hvis du ikke kan forstå den på dens egne premisser, skal du kanskje ikke bruke den og heller ikke skyve den foran deg.

– Hva er det som driver deg innen forskningen?

– Jeg er nysgjerrig og blir entusiastisk over å få undersøke sammenhenger. Da jeg tok doktorgraden, fikk jeg resultater som jeg ikke kunne forstå. Etter lang tids grubling fant jeg mer ut av det. Det er det nærmeste jeg kommer lykke, det er som å komme på en fjelltopp.

– Du skrev doktorgrad om Somadril. Hvorfor det?

– I 1990-årene utdannet jeg meg til psykiater og havnet midt i den psykofarmakologiske revolusjonen. Det kom en mengde nye preparater, og jeg ville ha mer kunnskap om de ulike medikamentene. Etter hvert gikk det mot dobbeltspesialitet og doktorgrad. Jeg ønsket å ta graden ved et senter uten for mye industripåvirkning. Da var rettstoksikologisk avdeling ved Folkehelseinstituttet et godt alternativ. Det var slik jeg begynte å jobbe med legemidler med misbrukspotensial. Somadril var et problematisk medikament. Hvert år var det

mange som døde av det, det var mye kjøring i påvirket tilstand og misbruk. Jeg har tenkt etterpå at hvis jeg ikke har gjort noe annet godt her i verden, har jeg i alle fall bidratt til å få Somadril ut av det europeiske markedet.

– Hva er det mest problematiske med reseptbelagte legemidler nå?

– Vi ser nærmere på både gamle og nye medikamenter, men det er nok ingen som kommer opp mot Somadril. Bruken av vanedannende legemidler i Norge er på vei ned, til tross for hva som blir sagt fra Stortingets talerstol og av andre myndigheter.

– Hvorfor det?

– Hovedgrunnen er ny førerkortforskrift og et generasjonsskifte. Det er helt tydelig at de eldre legene skriver ut mer benzodiazepiner. Legenes oppfatning av hva som er riktig behandling er endret. Yngre leger er mye mer tilbakeholdne med vanedannende legemidler – i den grad at vi kan havne i den motsatte grøften. Benzodiazepiner og opioider kan brukes for lite. Jeg har snakket med sensorer på medisinsk embetseksamen som har vært sjokkert. Pasienter med betydelig smerteproblematikk får foreslått ikke-steroid antiinflammatoriske midler når det opplagt burde brukes opioider. Vi kan bli så prektige og for-

siktige at vi holder tilbake effektiv behandling. Vi må holde litt igjen, men uten å være moralistiske. Det er ofte de minst ressurssterke dette går utover. Jeg er også redd for at for mye styres ut fra sjekkliste. Mye av det vi vet er effektive elementer i en terapi, kan ikke skrives ned i en retningslinje.

Store overskrifter og sterke følelser

– Forskningsnyheter om rusmidler skaper ofte overskrifter, følelser og diskusjoner. Hvordan er det å være vitenskapsmann innen et slikt felt?

– Vitnesbyrd om hva folk har opplevd, skal man lytte til. Både pasienthistorier og behandlerhistorier er viktige. For meg som forsker er mange av utgangspunktene for god forskning ting som sies i klinikken. Når det er sagt, så er én historie bare det, som oftest er situasjonen kompleks. Hvis vi forskere klarer å fremskaffe et bedre kunnskapsgrunnlag, har vi kommet et stykke lenger på vei. Jeg er tilhenger av den egentlige kunnskapsbaserte medisinen.

– Og hva er det?

– Der vi har god oppsummert kunnskap, skal denne ha forrang. Ellers må vi bruke annen kunnskap. Spør man Kunnskapssenteret om hva man skal gjøre i en uavklart situasjon, er ofte svaret at det ikke foreligger nok kunnskap til å komme med en anbefaling. Da synes jeg at de har en for snever forståelse av hva kunnskap er og med det undergraver sin egen legitimitet. Klinikere som skal ta en beslutning trenger veiledning, og det finnes kunnskap som ligger mellom det klinikerne vet og det Kunnskapssenteret ønsker å si noe om.

– Du har gått fra forskningsdirektør ved Universitetet i Oslo til seniorforsker ved Kompetansetjenesten ROP, som holder til i innlandet. En kollega av deg mener det er et tap for landet at du ikke lenger er forskningsdirektør. Hvorfor sluttet du?

– For åtte år siden spurte Helge Waal om jeg ville være med på å bygge opp en enhet for klinisk rusmiddelforskning i Oslo, etter en politisk styrt bevilgning fra Forskningsrådet. Etter mye tvil gikk jeg inn i stillingen, med entusiasme og energi, og var smigret over utfordringen. Jeg gjorde så godt jeg kunne. Vi klarte å bygge opp et solid senter. Det er vi stolte av. Vi fikk til mye, på det meste var det 40–50 ansatte, sier han.

– Det å være sjef for en stor enhet med mye blest rundt faget, og med såpass høye krav til synlighet for å få bevilgninger, var krevende. Jeg har jobbet mange timer hver

uke i mange år og har savnet tid til fordypning. Så kan det sies at det har vært visse utfordringer knyttet til lederstruktur og organisering ved universitetet, noe som ikke gjorde jobben lettere, men jeg hadde flotte medarbeidere og har hatt det bra. Nå er det imidlertid fint med mindre ansvar og tid til å konsentrere meg om faget.

Kvalitet fremfor kvantitet

– Hva vil du bruke tiden på?

– Nå ønsker jeg å utdanne flere klinikere til å bli forskere, og få forskere til å bli *selvstendige* forskere. Jeg har lyst til å konsen-

«Jeg valgte bevisst å bruke en artikkel fra Tidsskriftet i min doktorgrad»

trere meg om omfattende, men kanskje mindre publiserende forskningsprosjekter. En annen oppgave jeg setter pris på, er å veilede frem til doktorgrad og samarbeide i etterkant.

– Du veileder mye. Hva gir det deg?

– Det er morsomt. Det ligner jo litt på terapi, men det er terapi med litt mindre trøkk og mer overskudd og glede.

– Har du bruk for psykiatriutdanningen?

– Den har man alltid bruk for. Ikke fordi folk du jobber med har psykiske problemer, men som psykiater lærer man mye om relasjoner, kommunikasjon, makt i relasjoner, om når man skal være forsiktig – og kanskje noe om det å ta andres perspektiv. Og så lærer man å holde kjeft når det kreves.

– Du har fortsatt noen pasienter?

– Jeg har noen som jeg har fulgt lenge og hvor nye settinger verker gagnar meg eller pasienten. Jeg tror noen har nytte av en ordentlig langvarig relasjon.

– Du brevvekslet med din psykoterapiveileder i mange år etter veiledningen?

– Han var viktig for meg, en dyktig fagperson som lærte meg mye om hva psykoterapi er. Vi fikk et godt vennskap og skrev brev til hverandre.

– Du har erfaring med varige relasjoner?

– Jeg hadde Per Vaglum som veileder, Carl Severin Albretsen som psykoterapiveileder og Jørg Mørland som veileder til dok-

torgarden. Det er ikke til å legge skjul på at en god relasjon med veilederen er betydningsfullt. Det bør en veileder tenke på. Det som kan være rutine for veilederen, er ikke rutine for den som blir veiledet.

Fra perm til perm

Bramness lot seg kun motvillig intervju.

– Det handler om at jeg ikke synes at jeg er like interessant som saken. I det offentlige rom er det mange synsere, og en del uttalelser faller innen mitt felt. Jeg prøver å la være å være synser.

– Hvorfor sa du likevel ja?

– Jeg har et hjerte for Tidsskriftet. Jeg fikk min første vitenskapelige opplæring der gjennom veiledning fra Magne Nylenna. Han ønsket å hjelpe unge forskere, og han har hjulpet mange til å bli bedre formidlere og bedre til å skrive vitenskapelig. Den hjelpen jeg fikk, førte til at jeg alltid har tenkt at Tidsskriftet kan være en viktig arena for unge forskere.

– Kan være?

– Jeg har vært kritisk til hvordan Tidsskriftet har utviklet seg, det er mindre plass for forskning og etter hvert få originale vitenskapelige artikler.

– Hvorfor er det viktig med et nasjonalt tidsskrift?

– Det kan være den første plattformen hvor forskere som er nye i feltet kan få hjelp til å komme i gang. Jeg valgte bevisst å bruke en artikkel fra Tidsskriftet i min doktorgrad. Jeg savner flere viktige artikler – i hvert nummer. Tidsskriftet betyr mye for vår faglige identitet.

– Leser du det?

– Jeg leser det fra perm til perm hver gang og gir det videre til en av de utenlandske forskerne ved avdelingen.

– Du er gift med en lege som ikke forsker?

– Det er en av grunnene til at jeg gikk tilbake til forskningen. I småbarnsperioden, med en kone som var fastlege, var det fint å være forsker. Selv om jeg av og til savner klinikken, er jeg forsker nå.

– Du oppfordrer folk til å være begge deler?

– Ja, men ikke samtidig, selv om noen klarer det også. Det er for øvrig noe av det første jeg erkjente på medisinstudiet – det finnes folk som er mer sympatiske, vakrere og klarer mer med større overskudd enn meg selv. Han trekker på skuldrene med et smil. – Så man får bare gjøre så godt man kan.

Marit Tveito

Alderspsykiatrisk avdeling
Diakonhjemmet Sykehus